

Czy szkoła może być miejscem budowanym na kanwie konfliktu? Jakie podmioty uczestniczą w konflikcie? Czym w istocie jest konflikt, z czego wynika i jakie niesie skutki? Może konflikt jest ważnym elementem zarówno dla rozwoju szkoły jako instytucji, a także jako wspólnoty? Konflikt „buduje czy rujnuje”? Te proste pytania, jakie można wyprowadzić z tytułu recenzowanej wieloautorskiej monografii stały się przyczynkiem rozważań naukowych podjętych przez autorów artykułów opublikowanych w monografii pod redakcją naukową Inetty Nowosad, Klaudii Pietrań oraz Mirosława J. Szymańskiego.

Publikacja składa się z dwóch głównych rozdziałów. W pierwszym, zatytułowanym „Źródła konfliktów szkolnych” zamieszczono prace prezentujące sytuacje trudne, problemowe, konfliktowe, wynikające z wielorakich relacji społecznych powstałych w wyniku spotkania różnych podmiotów wśród szkolnych murów. Ta część stawia przed czytelnikiem zagadnienie konfliktu podmiotów w szkole w perspektywie szeroko pojmowanej zamiany edukacyjnej i różnych postaw pojawiających się wobec zmiany; wyzwań, rewolucji oraz reform; stereotypów i oczekiwań. Ponadto, można odnaleźć tu treści, które prezentują nie tylko konflikt w relacji inter-, ale również intrapersonalnej. Druga część, nosząca tytuł „Sposoby przezwyciężania konfliktów w sytuacjach szkolnych” wskazuje na praktyczne rozwiązania i strategie działań wykorzystywanych, by poradzić sobie w sytuacjach trudnych. Autorzy prezentują ponadto wspólnie zespół czynników warunkujących sukcesywne stosowanie polubownych rozwiązań sporów lub nawet minimalizowanie ryzyka wystąpienia sytuacji konfliktowej. Należą do nich kompetencje społeczne i emocjonalne wszystkich podmiotów, przywiązanie (i lojalność) do organizacji i autentyczność relacji. Nie bez znaczenia jest również kontekst wielokulturowości, a zatem nauka tolerancji i szacunku oraz ogół dzia-

łań wychowawczych współorganizowanych przez szkołę i rodzinę. Owe tytułowe „podmioty” postawione wobec sytuacji konfliktowych, które autorzy tekstów poddają analizom w swoich pracach, w sposób trafny, a zarazem prosty podsumowali redaktorzy monografii, notując we wstępie:

Bez wątpienia, szkoła to żywy organizm. Tworzą ją ludzie: uczniowie, nauczyciele, pracownicy administracji, personel pomocniczy. (...) Jednakże, jak w każdej innej zbiorowości wyłaniają się także grupy nieformalne, między którymi zacieśniają się zarówno więzi sympatii, jak i antypatii².

Autorami artykułów w pierwszej części publikacji są: Stefan M. Kwiatkowski, „Zmiana edukacyjna jako naturalne źródło konfliktów”; Bogusław Śliwerski, „Szkoła w sytuacji permanentnych konfliktów”; Ewa Kobyłecka, „Aksjologiczne uwarunkowania konfliktów podmiotów edukacji gimnazjalnej. Wybrane aspekty”; Klaudia Pietrań, „Sytuacje trudne w szkole w doświadczeniach nauczycieli”; Jarosław Lach, „Relacje nauczyciele – rodzice w sytuacjach trudnych”; Jarosław Michalski, „Nietakt pedagogiczny w odniesieniu do możliwego konfliktu nauczyciela z uczniami”; Elżbieta Męcina-Bednarek, „Sytuacje zagrożeń bezpieczeństwa uczniów w rzeczywistości szkolnej”; Sławomir Trusz, „Co nauczyciele czują i myślą na temat „eurosierot”?”; Patrycja Jurkiewicz, Jolanta Wiśniewska, „Oczekiwania zawodowe młodego nauczyciela a rzeczywistość szkolna”.

W drugim rozdziale swoje prace zaprezentowali: Grażyna Bartkowiak, „Rzecz o współpracy i przywiązaniu organizacyjne wśród nauczycieli jako czynniki ograniczające konflikty w środowisku szkolnym”; Agata Popławska, „Kompetencje emocjonalne uczniów i nauczycieli szansą na konsensus w szkole”; Bożena Alejziak, „Kompetencje społeczne przyszłych i czynnych zawodowo nauczycieli a codzienność szkolna”; Josef Malach, „Hodnoceni kľıčovych kompetenci v kontextu vzťahů subjektů školní edukace”; Renata S. Zaborek, „Szkoła konflikt podmiotów. Oferta działań na rzecz inicjowania współpracy i rozwoju podmiotów szkolnej edukacji”; Anna Pawiak, „Znaczenia wiarygodności nauczyciela akademickiego dla rodzących się konfliktów ze studentami”; Aneta Wojnarowska, „Dziecko wychowywane w rodzinie binacjonalnej w przestrzeni instytucji wczesnej edukacji”; Iwona Ocetkiewicz, „Uczniowie romscy w szkole. W poszukiwaniu rozwiązań problemów społeczno-kulturowych”.

Jak można zauważyć, publikacja składa się nie tylko z bogatej oferty artykułów stworzonych przez znamienitych, współczesnych polskich badaczy w dziedzinie pedagogiki, ale dzięki swojej kompozycji oraz doborowi poszczególnych zagadnień otwiera przed czytelnikiem przestrzeń naukowej wymiany poglądów i dobrych praktyk oraz zachęca do refleksji. *Szkoła. Konflikt podmiotów?* jest pracą spójną, w sposób transparentny ukazującą „konflikt”, a przy okazji malującą obraz szkolnej codzienności: nauczycieli (nie)starających się o budowanie pozytywnych relacji, trudności we współpracy ze środowiskiem ucznia (rodzina, rówieśnicy, środowisko lokalne), polityczno-ekonomiczne uwarunkowania funk-

² I. Nowosad, K. Pietrań, M.J. Szymański, *Wstęp* [w:] *Szkoła. Konflikt podmiotów?* Toruń 2016, s. 7.

cjonowania szkoły. Wśród tych rozmaitych i niezwykle zajmujących artykułów na szczególną uwagę zasługują prace Stefana M. Kwiatkowskiego, Sławomira Trusza oraz Renaty S. Zaborek.

„Zmiana edukacyjna jako naturalne źródło konfliktów” S.M. Kwiatkowskiego to artykuł otwierający część pierwszą książki, stanowiący zarazem inaugurację całości rozważań zebranych w publikacji. Autor przedstawił zmiany zachodzące w systemie edukacyjnym (strukturalne, programowe, metodyczne, organizacyjne, kadrowe, infrastrukturalne)³, a następnie wskazał na ich możliwe konsekwencje. Zdaniem S. Kwiatkowskiego, zmiany mogą przynieść postęp lub regres, ewolucję lub rewolucję. Najcenniejsze jednak okazuje się zestawienie tych elementów z różnymi postawami nauczycieli wobec zmian, które mogą być: zdecydowanie pesymistyczne, umiarkowanie pesymistyczne, neutralne, umiarkowanie optymistyczne, zdecydowanie optymistyczne⁴. Wówczas czytelnikowi maluje się obraz, w ramach którego widać, w jaki sposób przyjęcie jednej z pięciu przytoczonych postaw może generować sytuacje konfliktowe. Autor podaje czytelnikowi pod rozważę pięć pytań, które mogą stać się wskazówkami/receptą pokazującą, jak wprowadzać zmiany do szkolnej codzienności. Układają się one w pięć pytań: „Co wdrażać? Jak wdrażać? Gdzie wdrażać? Kiedy wdrażać? Kto powinien wdrażać?”⁵.

Sławomir Trusz w swojej pracy prezentuje wyniki badań własnych stanowiących wyimek z bogatej działalności i dorobku naukowo-badawczego autora na temat eurosieroctwa oraz efektu oczekiwań interpersonalnych. Artykuł „Co nauczyciele myślą i czują na temat «eurosierot»”? jest jednym z niewielu w tej publikacji, które prezentują wyniki i wnioski z badań własnych, a nie są kompilacją pojawiających się dotychczas teorii czy rozważań będących często spekulacjami ich twórców. Badania były prowadzone na temat charakterystyki formalnej i treściowej obrazu typowego „eurosieroty”, a także uprzedzeń, jakich dopuszczają się nauczyciele i studenci pedagogiki wobec wskazanej grupy dzieci. Zarówno nauczyciele, jak i studenci postrzegają eurosieroty w wymiarze zaburzeń eksternalizujących (zachowania agresywne, buntownicze itp.) oraz internalizujących (samotność, lękliwość). Jednocześnie samodzielnie na ten obraz stworzony przez nauczycieli i studentów nakłada się drugi wymiar, w którym dzieci migrantów posiadają cechy „typowe dla sprawnego funkcjonowania” (samodzielność, pracowitość). Ponadto, okazuje się, że studenci postrzegają eurosieroty w jeszcze innej perspektywie, której pozbawieni są nauczyciele. Jest nią zdolność do sprawnego funkcjonowania poznawczego (mądrość, rozsądek). Poza tym, w artykule S. Trusz ukazuje, jakie znaczenie w tworzeniu się niekorzystnego wizerunku eurosierot ma płeć dziecka, jego wiek oraz rodzaj migracji rodzica(ów).

Ostatnią z wyróżnionych prac jest artykuł Renaty S. Zaborek, zatytułowany „Szkoła konflikt podmiotów. Oferta działań na rzecz inicjowania współpracy i rozwoju podmiotów szkolnej edukacji”. Autorka w sposób prosty, jasny i inte-

³ S.M. Kwiatkowski, *Zmiana edukacyjna jako naturalne źródło konfliktów*, [w:] *Szkoła*, s. 19-20.

⁴ Tamże, s. 23-24.

⁵ Tamże, s. 25.

resujący prezentuje praktykę w zakresie rozwiązywania sytuacji konfliktowych w szkole. Praca nie stanowi jedynie przeniesienia założeń teoretycznych na praktykę szkolną, ale też ukazuje szkołę, uczniów i nauczycieli jako wspólnotę, w obrębie której tworzą się różne więzi, struktury zależności, gdzie dochodzi do konfliktów w sposób otwarty, ale też jako grupy wiodące utajone, ukryte spory. R.S. Zaborek jako główny środek zapobiegający zarówno występowaniu, jak i eskalacji konfliktów podaje działania integrujące dzieci, młodzież i inne podmioty oraz wskazuje na konieczność prowadzenia zajęć rozwijających umiejętności interpersonalne.

Na potrzeby recenzji wybrano i zaprezentowano trzy artykuły, niemniej cała praca wyróżnia się, zarówno pod względem doboru przedstawionych artykułów, jak i wyboru tematyki. Wszyscy autorzy prezentują różny ogląd na główne zagadnienie, dzięki czemu powstaje wrażenie dialogu – dyskusji.

Czytelnik zatem nie jest jedynie biernym odbiorcą lektury, ale niejako uczestniczy w niezwyklej spotkaniu naukowym czy też debacie pedagogów zainteresowanych tematyką konfliktów w przestrzeni szkolnej, ich następstw, zagrożeń i szans z nich wynikających. Monografia winna być sygnowana dedykacją dla nauczycieli, pedagogów, psychologów i mediatorów szkolnych. Niniejsza publikacja nie stanowi z pewnością kompendium wiedzy na temat sytuacji trudnych w edukacji, ale jest doskonałym uzupełnieniem istniejących zasobów bibliograficznych, ukazującym perspektywę współczesnych badaczy-pedagogów-praktyków.

Anna K. Duda